

LA MARE DEL CUPLET

ALEXANDRE CUÉLLAR I BASSOLS

Picardies càndides

Cándida Pérez a l'època en què, amb cançons com 'Les caramelles', aconseguia la màxima popularitat

CARREIRA

Cap als anys vint, Barcelona era un barret de rialles i també, d'altra banda, l'escenari d'una sagnant lluita de classes socials. Als llums rutilants dels teatres i *music-halls* del Paral·lel, a l'aiguabarreig cridaner de les Rambles, s'hi entrecruaven de tant en tant els trets d'un nefast pistolisme de sindicats. L'alegria esbojarrada dels xarlestons i els gemecs dels tangos d'Espaventa, es veien enterbolits per la pobresa dels més humils i les llàgrimes dels familiars de les víctimes de la guerra del Marroc.

En aquella Barcelona, enjogassada i tràgica a la vegada, hi va caure, cap a l'any 1915 o 1916, una olotina de caràcter empenedor i perseverant que es deia Cándida Pérez i Martínez. Havia fugit de casa seva —orfena de pare i mare— enrolada en una companyia, possiblement de varietats, que dirigia un professor de música napolità anomenat Melquíades Lucarelli i Ferri.

CÀNDIDA, que havia nascut a Olot el dia 28 de juliol de 1893, en una família humil (el seu pare era carrabiner i en morir va deixar vuit fills), ja de menuda havia demostrat una gran afeció per la música i pel cant.

A Olot va rebre les primeres lliçons de solfeig. Fruit d'aquestes lliçons i del seu entusiasme, Cándida va aconseguir, com a cupletista, presentar-se per primera vegada el 27 de setembre de 1914 a l'escenari del cinema Ideal Park.

Dos dels tres setmanaris locals que aleshores es publicaven, *La Comarca* i *Humanitat*, ens relaten aquell debut, que no va ser res de l'altre món. Però heus ací que, poc temps després, va venir a Olot una companyia del gènere líric i, encara que desconexem les circumstàncies del fet, el cert és que Cándida va relacionar-se amb l'esmentat Lucarelli i, sense encomanar-se ni a Déu ni al diable, va marxar d'Olot amb la seva *troupe*. Lucarelli connectava amb el món i el negoci de les varietats i Cándida, de llavors ençà, en va ser la més fidel col·laboradora i la millor alumna.

Instal·lats tots dos a Barcelona, van obrir una acadèmia de música i cant, com tantes n'hi havia (cada compositor allistat al gènere frívol en tenia una), on acudien les noies que, amb el cap ple de pardalets i el cor farcit d'il·lusions, volien ser artistes.

Durant cinc anys Lucarelli va treballar al costat de la seva amiga Cándida donant-li les lliçons que encara li mancaven, no per fer-la una cupletista de migrat esdevenidor, sinó una compositora molt ben ensinistrada per compondre música lleugera.

Des dels primers anys d'aquest segle fins al 1935, si fa no fa, els cuplets van constituir un gènere líric-teatral anomenat "infim", cultivat tant com a espectacle únic, com incorporat després al final de les funcions del cinema mut, o bé com un dels números

P. APERS

La cupletista el 1926, a París

que integraven els programes de varietats que llavors s'estilaven.

Els cuplets, curtes cançons plenes de frases amb doble sentit, de picardia tronada i de pebre coent i atrevit, satisfien les exigències d'un públic masculí vulgar i insolent. Eren cançons cantades sempre en castellà, que ens rellicaven cos avall sense acabar de fer-nos el pes, perquè ens parlaven de costums, situacions i personatges que es feien estranys.

Però, un bon dia, al Teatre Eldorado de la Plaça de Catalunya de Barcelona, la pulcra cupletista Pilar Alonso, vestida amb un vestit jaqueta i agafant-se una solapa amb cada mà, va cantar el cuplet català *Les Caramelles* després que, havent acabat l'habitual repertori castellà, el públic que omplia de gom a gom el teatre va demanar-li més cançons. Sempronio, quan ens explica l'esdeveniment, es pregunta si en aquell instant el públic era conscient que assistia a un moment històric. Aquella nit havia nascut el cuplet català que, de seguida, es va divulgar arreu.

Lluís Cabañas i Guevara (en realitat, pseudònim dels periodistes Màrius Aguilar i Diana i Rafael Moragues i Maseras, que va ser director artístic del Liceu de Barcelona), en el llibre *Cuarenta años de Barcelona*, diu: "Durant mesos i mesos la gent es va encabar a Eldorado per escoltar *Les Caramelles* alegres, violades, plenes de l'encant popular de la nit de Glòria."

EL CUPLET CATALÀ digne i deixondit, vivaç i popular, recollia les dites del carrer i ens contava històries que eren les nostres pròpies històries. Amb aquest tarannà va acaparar tots els escenaris i va ser cantat insistentment, sense parar, per tot Barcelona. En un tres i no res es va expandir per tot Catalunya.

Les Caramelles era un cuplet escrit per Cándida Pérez. Va ser un dels seus grans èxits. Ella, la intèrpret Pilar Alonso i el lletrista Joan Casas i Vila (Joan Misterio) es van fer els amos de la cançó lleugera catalana, i en foren els seus tres puntals més destacats.

Fa cent anys va néixer a Olot la compositora de 'La Marieta de l'ull viu'

LA MARE DEL CUPLET

Càndida Pérez, després d'aquest primer gran èxit, va continuar proporcionant al cuplet català títols que han passat a la posteritat, com per exemple *La Marieta de l'ull viu*, que va fer cèlebre la veu de la genial Raquel Meller.

Cal dir que el cuplet català va merèixer l'atenció de compositors tan notables com Joaquim Zamacois, que va ser professor i director del Conservatori de Música de Barcelona; de l'il·lustre mestre Enric Morera, fundador del teatre català; de Santiago Rusiñol i d'Augustí Calvet *Gaziel*, director de *La Vanguardia*. Per celebrar l'eufòria d'aquells moments, *El Dia Gráfico*, cap als anys vint, va convocar-ne un concurs que va fer molta forrolla. També Terenci Moix i Sebastià Gasch li han dedicat elogis.

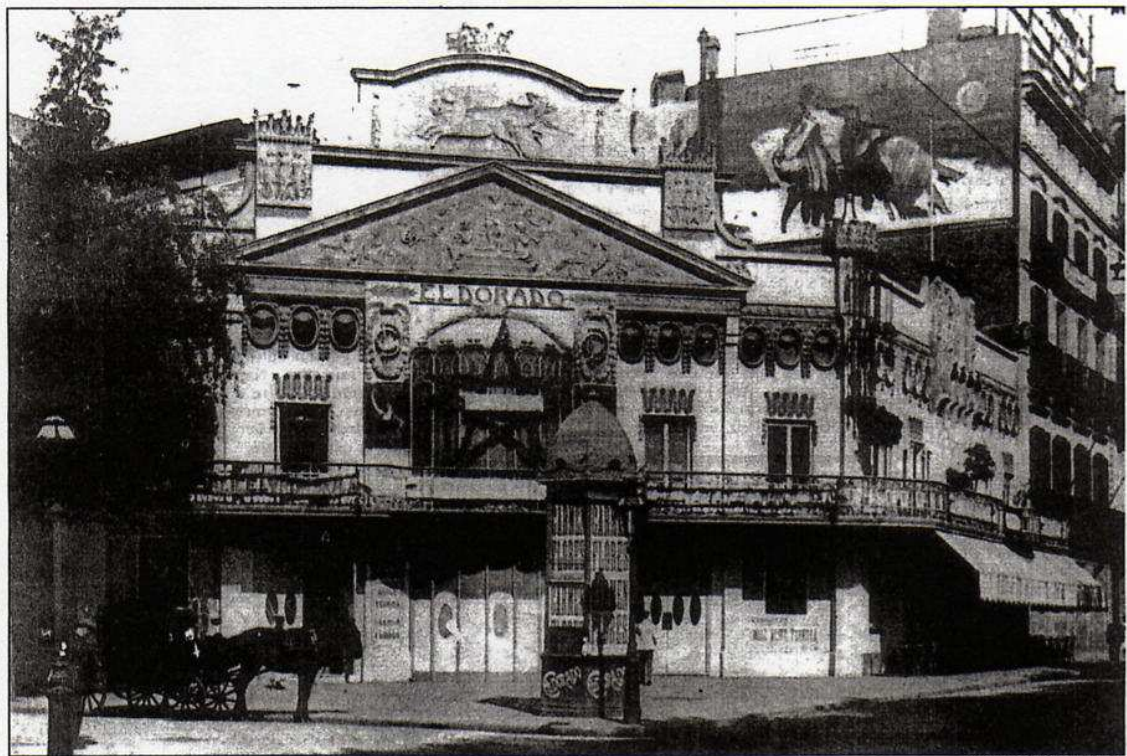
El cuplet català va resistir l'envestida de tangos i xarlestons. Sorprenentment, però, cap a l'any 1925 va anar desapareixent i la compositora Càndida Pérez (que va emigrar al Brasil), la intèrpret Pilar Alonso (que es va casar i retirar de l'escena), i Joan Casas (que va morir jove), van quedar en el més absolut oblit.

Escollats avui, potser a algú els semblarien cursis, anodins o fins i tot puèrils. Tant li fa. Hi ha gent —com diu Terenci Moix— que mai no ha entès res de res. Els cuplets, i aquesta és la seva gran virtut, la seva importància visible, ens han deixat una imatge nítida, fidel i sobretot nostàlgica, d'aquella Barcelona que gaudia i es distria cantant-los i escoltant-los.

Com ja hem dit, Càndida Pérez era olotina. Ara es compleix el centenari del seu naixement. Sempre va ser una noia tenaç, decidida, que no va plànyer cap esforç per aconseguir allò que volia. Va ser amiga de Raquel Meller (que li cantava *La Marieta de l'ull viu* i altres cançons seves), i aconsellada per ella, se'n va anar a París acompanyada del seu marit, Melquíades Lucarelli, amb el qual s'havia casat a Nàpols el 18 de maig de 1922.

A PARÍS hi va arribar a començaments de l'any 1926, i l'agost va debutar al *music-hall* Gaité-Rochecouart interpretant els seus propis cuplets, amb un èxit ben merescut. Això la va animar a emprendre una *tournee* per França i Itàlia. Un periòdic de Niça, el 4 de desembre del mateix any, escrivia: "I no cal oblidar, tampoc, que tot el que canta ho ha compost ella mateixa... i que l'orquestra la dirigeix magistralment el seu marit". Lucarelli, doncs, li feia costat i dirigia l'orquestra de l'espectacle.

Viatges i més viatges, actuacions i més actuacions, van donar a Càndida una gran seguretat en ella mateixa, de tal manera que, uns anys més tard, separada del seu marit, va embarcar-se sola cap a l'Argentina disposada a continuar les seves interpretacions. A final dels anys trenta, la trobem al Brasil, on coneix —i més tard s'hi casa— el "gran amor de la seva

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT

Al Teatre Eldorado, situat a la plaça de Catalunya i enderrocat l'any 1929, va néixer el cuplet en català

vida", un industrial adinerat que es deia Lluís Fossati Ferreiro. Van viure junts durant més de quaranta anys.

Ella, però, sentia l'enyorança de Barcelona. Cada dos anys el matrimoni hi venia de vacances. Ella ja no treballava al teatre. L'havia deixat en conèixer Fossati. Aquella enyorança de Catalunya la va fer tornar definitivament, i a primers de desembre de 1969, a bord de l'*Augustus*, arribaven a Barcelona. És domiciliaren a l'Hospitalet de Llobregat, on van viure fins que Fossati va morir.

Aleshores va decidir tornar a la seva ciutat natal, a casa d'una neboda. A Olot, hi va viure d'incògnit. No sortia gairebé mai de casa. Malgrat tot, cada matí s'empolainava, feia gimnàstica perquè no es resignava a perdre, un dia darrer

l'altre, l'encís i la bellesa de quan era jove.

Després de viure onze anys a Olot, un dia —el 15 de novembre de 1989—, Càndida, als norantaset anys d'edat, va aclucar els ulls per sempre; aquells ulls que, des del balcó del pis, havien contemplat cada capvespre com es ponía el sol darrera l'emblemàtica silueta de la muntanya olotina de Santa Magdalena.

L'ENTERRAMENT va passar despercebut de tothom. Ningú no sabia qui era aquella velleta que, un dia, havia estat la popular autora de cuplets tan famosos com —entre d'altres—: *La fornera de la Ronda*, *L'orfeonista*, *La Marieta de l'ull viu*, *El noi de la mare*, *Les caramelles*, *Pasqua florida*, *La barretinaire*, *La muller d'en Manelic*, *La cançó de la*

dida, *Emperadriu*, *La rambla...* i també, segons pròpia confessió, d'una pila de sardanes.

Una breu necrològica publicada al setmanari olotí *La Comarca* ens va assabentar de la seva defunció. Josep Maria Espinàs, a l'AVUI del dia 22 de desembre de l'any esmentat, escrivia això:

"Ja és un món curiós, aquest.

Els diaris són capaços de dedicar tres pàgines a un poeta txec (...) d'allò que realment vivim en tènim ben poques notícies. ¿Que diu, que s'ha mort l'autora de *Baixant de la Font del Gat*, una noia, una noia (...)? Però, és possible que encara visqués qui es va empençar això?

Sí. És ben curiós. I ben trist.

La Feliu ressuscita els anys vint

■ A Núria Feliu li va passar pel cap fer reviure als barcelonins les antigues glòries del cuplet català. Ella mateixa ens ho explica. "Encara que només sigui per una nit, em proposo omplir l'aire i l'ambient del Paral·lel de cuplets catalans igual que fa anys ho van fer la Pilar Alonso, la Mercè Serós o la Raquel Meller."

Per aquest motiu, l'1 de març de 1971 va preparar a El Molino la nit del cuplet català. El perspicac crític Sebastià Gasch dubtava de l'èxit d'aquell espectacle que, per especial desig de Núria Feliu s'havia de vestir amb el més pur estil dels anys vint. A la meitat de la representació, Sebastià Gasch ens confessa que va haver de baixar del burro davant les mostres d'acceptació de les persones que omplien de gom a

gom el local.

Qui va fer el miracle? Probablement, va ser la mateixa Núria Feliu.

Segons va comentar després el periodista Salvador Corberó, Núria va ser ingènua quan ho havia de ser, atrevida en tot moment, actriu en qualsevol situació i cantant en totes les tessitures. Però a més a més va ser moderna, audaç, actual, vigent, i triomfadora. Per mèrits absoluts aquella va ser la nit de Núria Feliu.

La nostra cantant —segons Gasch— doblada d'actriu va actuar amb un ardor, amb una exaltació, amb un frenesí francament comunicatius, que van entusiasmar els espectadors.

A l'original espectacle va assistir-hi Càndida Pérez i va poder comprovar, una vegada més,

Núria Feliu posant flors al monument a Raquel Meller

que el públic acollia els seus cuplets *La Marieta de l'ull viu* i *Les caramelles* amb el mateix embriagament i emoció que el dia que van entrenar-se.

Acabada la funció, Núria Feliu i alguns amics, entre ells la mateixa Càndida, van creuar el carrer i van dipositar al monu-

ment a Raquel Meller una bona part de les roses que, com a premi del seu triomf, li havien tirat mentre actuava al remenut escenari d'El Molino.

Núria Feliu va enregistrar aquests cuplets en un disc editat per Hispavox amb el títol genèric *El cuplet a Barcelona*. a